

**ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI
SÖZLEŞMELERİ
&
Birleşmiş Milletler-Avrupa Konseyi**

Ankara 2020

İÇİNDEKİLER

A. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Ek Protokoller	3
a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	3
1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 Numaralı Protokol	3
2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 2 Numaralı Protokol	3
3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 3 Numaralı Protokol	4
4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 Numaralı Protokol	4
5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 5 Numaralı Protokol	5
6. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 6 Numaralı Protokol	5
7. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 Numaralı Protokol	5
8. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 8 Numaralı Protokol	6
9. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 9 Numaralı Protokol	6
10. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 10 Numaralı Protokol	6
11. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 11 Numaralı Protokol	7
12. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 Numaralı Protokol	7
13. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 13 Numaralı Protokol	7
14. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 14 Numaralı Protokol	8
15. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 15 Numaralı Protokol	8
16. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 16 Numaralı Protokol	9
b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Yargılama Sürecine Katılan Kişilere İlişkin Avrupa Sözleşmesi	9
c. Avrupa Sosyal Şartı	9
1. Avrupa Sosyal Şartı'na Ek İhtiyari Protokol	10
2. Avrupa Sosyal Şartı'na Değişiklik Getiren Protokol	10
3. Avrupa Sosyal Şartı'na Ek Toplu Şikâyet Sistemi Öngören Protokol	11
d. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı	11
e. İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi	12
1. İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 1 Numaralı Protokol	12
2. İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 2 Numaralı Protokol	13
f. Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Avrupa Sözleşmesi	13
g. Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı	13
h. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı	14

i.	Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi	14
1.	Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'ne Ek Protokol	15
j.	Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)	15
k.	Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi 16	
B.	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri ve İhtiyari Ek Protokoller	17
a.	Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme	17
b.	Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)	17
1.	Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol	18
c.	Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	18
d.	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	19
1.	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol	20
2.	Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İkinci İhtiyari Protokol	20
e.	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	21
1.	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol....	22
f.	Savaş Suçlarına ve İnsanlığa Karşı Suçlara Kanuni Zamanaşımı Sınırlaması Uygulanmamasına Dair Sözleşme	22
g.	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi	22
1.	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokol.....	23
h.	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi	24
1.	İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol	24
i.	Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	25
1.	Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol	26
2.	Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol	26
3.	Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol	27
j.	Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme 28	
k.	Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	29
1.	Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol	29
l.	Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme	30

A. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmeleri ve Ek Protokoller

a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi¹

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da imzalanmış ve 3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2020 Haziran itibarıyla Konsey üyesi 47 devletin tamamı Sözleşme’ye taraftır. Türkiye, Sözleşme’yi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamıştır. 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Onay Kanunu, 19 Mart 1954 tarih ve 8662 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.²

Sözleşme’nin konusu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde yer alan medeni ve siyasi hakların sınırlı bir bölümüdür. Amaç Konsey üyesi devletlerarasında işbu medeni ve siyasi hakların korunması ve geliştirilmesidir. 2020 Haziran itibarıyla Sözleşme’ye ek 16 protokol bulunmaktadır. Protokoller, Sözleşme’nin kapsamını genişletmekte olup söz konusu genişleme yalnız protokolleri onaylayan devletler için geçerlidir.

Sözleşme’nin denetim organı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’dir.³

1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 1 Numaralı Protokol⁴

Protokol, 20 Mart 1952 tarihinde Paris’te imzaya açılmış ve 18 Mayıs 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol’ü 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Onay Kanunu ile onaylamış⁵, onay belgelerinin 18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmesiyle Protokol Türkiye açısından aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.

Protokol’de mülkiyet, eğitim ve serbest seçim hakları düzenlenmektedir. Türkiye, Protokol’ün eğitim hakkını düzenleyen 2. maddesine Tevhid-i Tedrisat Kanunu hükümlerini ihlal etmeyeceği doğrultusunda çekince koymuştur.⁶

2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 2 Numaralı Protokol⁷

Protokol, 6 Mayıs 1963 tarihinde Strasburg’da imzaya açılmış ve 21 Eylül 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol’ü 13 Temmuz 1967 tarih ve 900 sayılı kanunla onaylamış, onay kararı 6 Şubat 1968 tarih ve 12819 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁸

¹ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf , (E.T:10.06.2020)

² <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8662.pdf> , (E.T:10.06.2020)

³ <https://echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> , (E.T:10.06.2020)

⁴ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006377c> , (E.T:10.06.2020)

⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8662.pdf> (E.T:10.06.2020)

⁶ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/51-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-1-numarali-protokol/> (E.T:10.06.2020)

⁷ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006b65a> , (E.T:10.06.2020)

⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12819.pdf> , (E.T:10.06.2020)

Protokol, onay belgelerinin 25 Mart 1968 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye bakımından 21 Eylül 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin tavsiye görüşü verme yetkisini düzenlemekte olup 1998 yılında 11 Numaralı Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle işlevini yitirmiştir.⁹

3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 3 Numaralı Protokol¹⁰

Protokol, 6 Mayıs 1963 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış ve 21 Eylül 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 6 Mayıs 1963 tarihinde imzalamış, 13 Temmuz 1967 tarih ve 901 sayılı Onay Kanunu, 24 Temmuz 1967 tarih ve 12655 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹¹ Protokol, onay belgelerinin 25 Mart 1968 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye açısından 21 Eylül 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, Sözleşme'nin 29, 30 ve 34. maddelerini değiştirmiş olup 1998 yılında 11 Numaralı Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle işlevini yitirmiştir.¹²

4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 Numaralı Protokol¹³

Protokol, 16 Eylül 1963 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış ve 2 Mayıs 1968 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 19 Ekim 1992 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 23 Şubat 1994 tarih ve 3975 sayılı Onay Kanunu, 26 Şubat 1994 tarih ve 21861 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁴ Bununla birlikte onay belgeleri henüz Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmemiş olup Protokol iç hukuk bağlamında yürürlüğe girmiş, ancak uluslararası yükümlülük doğurmamaktadır. Bu nedenle Protokol'deki hükümler iç hukukun konusu olabilirken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru konusu edilememektedir.¹⁵

Protokol, borç nedeniyle hapis yasağı, seyahat özgürlüğü, vatandaşların sınır dışı edilmesi yasağı ve yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesi yasağı gibi hak ve özgürlükleri düzenlemektedir.

⁹ <https://www.ihd.org.tr/avrupa-insan-haklari-sozlesmesi-ve-eki-protokollerde-yer-alan-haklar-ve-ozgurlukler/>

¹⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/045> , (E.T:10.06.2020)

¹¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12655.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹² <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/53-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-3-numarali-protokol/> , (E.T:10.06.2020)

¹³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/046> , (E.T:10.06.2020)

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21861.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹⁵ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/54-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-4-numarali-protokol/> , (E.T:10.06.2020)

5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 5 Numaralı Protokol¹⁶

Protokol, 20 Ocak 1966 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış ve 20 Aralık 1971 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 14 Mayıs 1971 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 29 Eylül 1971 tarih ve 7/3211 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, 30 Kasım 1971 tarih ve 14028 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁷ Protokol, onay belgelerinin 20 Aralık 1971 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye açısından aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.

Protokol, Sözleşme'nin 22. ve 40. maddelerini değiştirmiş olup 1998 yılında 11 Numaralı Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle işlevini yitirmiştir.¹⁸

6. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 6 Numaralı Protokol¹⁹

Protokol, 28 Nisan 1983 tarihinde Strasburg'ta imzaya açılmış ve 01 Mart 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 15 Ocak 2003 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 26 Haziran 2003 tarih ve 4913 sayılı Onay Kanunu, 1 Temmuz 2003 tarih ve 25155 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.²⁰ Protokol, onay belgelerinin 12 Kasım 2003 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye bakımından 1 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, ölüm cezasının ancak savaş zamanında ya da yakın savaş tehdidi durumlarında işlenen eylemler için verilebileceğini hükme bağlayıp barış zamanında ölüm cezasını kaldırmıştır. Ölüm cezasını her koşulda kaldıran Ek 13 Numaralı Protokol'e taraf devletler açısından Protokol'de öngörülen "savaş zamanı ya da yakın savaş tehdidi" istisnası işlevini yitirmiştir.

7. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 7 Numaralı Protokol²¹

Protokol, 22 Kasım 1984 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış ve 1 Kasım 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 14 Mart 1985 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 10 Mart 2016 tarih ve 6684 sayılı Onay Kanunu, 25 Mart 2016 tarih ve 29664 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.²² Protokol, onay belgelerinin 2

¹⁶ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006ff5d> , (E.T:10.06.2020)

¹⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14028.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹⁸ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/55-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-5-numarali-protokol/> , (E.T:10.06.2020)

¹⁹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/114> , (E.T:10.06.2020)

²⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030701.htm> , (E.T:10.06.2020)

²¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007a082> , (E.T:10.06.2020)

²² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160325-1.pdf> , (E.T:10.06.2020)

Mayıs 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye bakımından 1 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin güvenceler, ceza davalarında temyiz hakkı, haksız mahkûmiyetten dolayı tazminat, aynı suçtan ötürü ikinci kez yargılanmama ya da cezalandırılmama hakkı, eşler arasında eşitlik gibi hakları hükme bağlamaktadır.

8. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 8 Numaralı Protokol²³

Protokol, 19 Mart 1985 tarihinde Viyana'da imzaya açılmış ve 1 Ocak 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 4 Şubat 1986 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 12 Nisan 1989 tarih ve 3526 sayılı Onay Kanunu, 20 Nisan 1989 tarih ve 20145 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.²⁴ Protokol onay belgelerinin 19 Eylül 1989 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye bakımından 1 Ocak 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, Sözleşme'nin 20, 21, 23, 28, 29, 30, 31, 34, 40, 41 ve 43. maddelerini değiştirmiş olup 1998 yılında 11 Numaralı Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle işlevini yitirmiştir.²⁵

9. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 9 Numaralı Protokol²⁶

Protokol, 6 Kasım 1990 tarihinde Roma'da imzaya açılmış ve 1 Ekim 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol'ü 6 Kasım 1990 tarihinde imzalamış fakat onaylamamıştır.

Protokol, Sözleşme'nin 31, 44, 45 ve 48. maddelerinde değiştirmiş olup 1998 yılında 11 Numaralı Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle işlevini yitirmiştir.²⁷

10. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 10 Numaralı Protokol²⁸

Protokol, 25 Mart 1992 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış ancak Sözleşme'ye taraf olan tüm ülkeler tarafından kabul edilmediği için yürürlüğe girmemiştir.

Bakanlar Komitesi'nin karar yeter sayısını değiştirmeyi amaçlayan bu Protokol 1998 yılında 11 Numaralı Protokol'ün yürürlüğe girmesiyle amacını yitirmiştir.²⁹

²³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007a083> , (E.T:10.06.2020)

²⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20145.pdf> , (E.T:10.06.2020)

²⁵ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/30-avrupa-konseyi-sozlesmeler/> , (E.T:10.06.2020)

²⁶ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/140> , (E.T:10.06.2020)

²⁷ <https://www.ihd.org.tr/avrupa-insan-haklari-sozlesmesi-ve-eki-protokollerde-yer-alan-haklar-ve-ozgurlukler/> , (E.T:10.06.2020)

²⁸ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd28> , (E.T:10.06.2020)

²⁹ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/61-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-10-numarali-protokol/> , (E.T:10.06.2020)

11. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 11 Numaralı Protokol³⁰

Protokol, 11 Mayıs 1994 tarihinde Roma'da imzaya açılmış ve 1 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol'ü 11 Mayıs 1994 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 14 Mayıs 1997 tarih ve 4255 sayılı Onay Kanunu, 22 Mayıs 1997 tarih ve 22996 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.³¹ Protokol, onay belgelerinin 11 Temmuz 1997 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye bakımından 1 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin denetim usulü kökten değişmiştir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve eski Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kaldırılmış, bu organların yerine tam zamanlı görev yapmak üzere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuştur.³²

12. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 12 Numaralı Protokol³³

Protokol, 4 Kasım 2000 tarihinde Roma'da imzaya açılmış ve 1 Nisan 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol'ü 18 Nisan 2001 tarihinde imzalamış, fakat henüz onaylamamıştır.

Protokol ayrımcılık yasağını düzenlemektedir. Protokol'ün birinci maddesinde kanunla öngörülen haklardan yararlanma konusunda hiç kimseye cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, mülk, doğum veya başka bir temelde ayrımcılık yapılamayacağı, hiç kimsenin yukarıda belirtilen temeller bağlamında kamu makamları tarafından ayrımcılığa maruz bırakılamayacağı hükme bağlanmıştır.

13. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 13 Numaralı Protokol³⁴

Protokol, 3 Mayıs 2002 tarihinde Vilnius'ta imzaya açılmış ve 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 9 Ocak 2004 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 6 Ekim 2005 tarih ve 5409 sayılı Onay Kanunu, 12 Ekim 2005 tarih ve 25964 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.³⁵ Protokol, onay belgelerinin 20 Şubat 2006 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Türkiye bakımından 1 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, ölüm cezasını istisnasız olarak yasaklamıştır.

³⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cda9> , (E.T:10.06.2020)

³¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22996.pdf> , (E.T:10.06.2020)

³² https://echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_ENG.pdf , (E.T:10.06.2020)

³³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680080622> , (E.T:10.06.2020)

³⁴ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081563> , (E.T:10.06.2020)

³⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/10/20051012-6.htm> , (E.T:10.06.2020)

14. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 14 Numaralı Protokol³⁶

Protokol, 13 Mayıs 2004 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 6 Ekim 2004 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 1 Haziran 2006 tarih ve 5512 sayılı Onay Kanunu, 6 Haziran 2006 tarih ve 26190 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.³⁷ Protokol, onay belgelerinin 2 Ekim 2006 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle, Türkiye bakımından 1 Haziran 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol, Sözleşme'nin 22/2. ve 24. maddelerini kaldırmış, 23, 28, 29, 31, 32, 35/3, 36, 38, 39, 46 ve 59. maddelerini ise değiştirmiştir. Ek olarak 27. maddenin numarası 26 olarak değiştirilmiş ve 26. ile 27. maddeler yeniden düzenlenmiştir.

15. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 15 Numaralı Protokol³⁸

Protokol, 24 Haziran 2013 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış, henüz yürürlüğe girmemiştir. Protokol'ün yürürlüğe girmesi için Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf bütün devletlerin Protokol'ü onaylaması gerekmektedir. Türkiye, Protokol'ü 13 Eylül 2013 tarihinde imzalamıştır. Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 30 Ocak 2016 tarih ve 6668 sayılı Onay Kanunu, 18 Şubat 2016 tarih ve 29628 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.³⁹ Protokolün onay belgeleri 2 Mayıs 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiştir.

Protokol ile Sözleşme' de güvence altına alınan haklarla ilgili asli yükümlülüğün devletlere ait olduğuna vurgu yapılmış ve bireysel başvuruların iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren altı ay içerisinde yapılmasına ilişkin kural değiştirilerek, süre dört aya indirilmiştir. Süreç henüz tamamlanmadığı için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuruların iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren altı ay içerisinde yapılmasına ilişkin kural uygulanmaya devam etmektedir. Ek olarak Sözleşme'nin önsözünde tamamlama ilkesi ve takdir marjı doktrinine referans verilmesi, yerel bir mahkeme tarafından usulüne uygun olarak dikkate alınmayan bir başvurunun reddini önleyen ikinci korumayı kaldırmak için “önemli dezavantaj” kriterini değiştirmek,

³⁶ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680083711> , (E.T:10.06.2020)

³⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060606-2.htm> , (E.T:10.06.2020)

³⁸ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680084831> , (E.T:10.06.2020)

³⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/02/20160218-1.pdf> , (E.T:10.06.2020)

16. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 16 Numaralı Protokol⁴⁰

Protokol, 2 Ekim 2013 tarihinde Strasburg'da imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 20 Aralık 2013 tarihinde imzalanmış, fakat henüz onaylamamıştır.

Protokol, taraf devletlerin mahkemelerinin Sözleşme'de ve Protokollerde tanımlanmış hak ve özgürlüklerin yorumlanması ve uygulanması hususunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden görüş alabilmesini öngörmektedir.⁴¹

b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Yargılama Sürecine Katılan Kişilere İlişkin Avrupa Sözleşmesi⁴²

Sözleşme, Strasburg'da 5 Mart 1996 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 3 Temmuz 2002 tarihinde imzalamıştır. 5 Mayıs 2004 tarih ve 5166 sayılı Onay Kanunu, 12 Mayıs 2004 tarih ve 25460 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁴³ Onay belgelerinin 6 Ekim 2004 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmesiyle Sözleşme, Türkiye bakımından 1 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte Türkiye 13 Aralık 2004 tarihinde Genel Sekreterliğe tevdi edilen bir beyanla, anlaşmanın 4/2(a) bendi hükümlerinin kendi vatandaşları için geçerli olmayacağını beyan etmiştir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları duruşmaya katılmak üzere Mahkeme'ye seyahatlerine başlamadan önce, önceki zamana ilişkin hareketleri veya mahkûmiyetleri nedeniyle kısıtlanabilir. Aynı beyanda Türkiye, kişilerin serbestçe hareket edip, Mahkeme'deki duruşmalara katılmak için seyahat etmelerini ve geri dönmelerini öngören 4/1(a) bendi için yabancı uyruklu kişilerin, Türkiye'ye giriş için gerekli vizeye sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴

Sözleşme, Mahkeme'de adli takibata katılacak kişilere belirli kolaylıklar sağlayarak AİHS' in amaçlarını daha iyi bir şekilde gerçekleştirilmesini amaçlamaktadır.

c. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından 18 Ekim 1961 tarihinde imzaya açılmış ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Avrupa Sosyal Şartı'nı 18 Ekim 1961

⁴⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680084832> , (E.T:10.06.2020)

⁴¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/214> , (E.T:10.06.2020)

⁴² <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdeb2> , (E.T:10.06.2020)

⁴³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040512.htm#5> , (E.T:10.06.2020)

⁴⁴ <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-treaties/-/conventions/treaty/161/declarations> , (E.T:10.06.2020)

tarhinde imzalamıştır. 16 Haziran 1989 tarih ve 3581 sayılı Onay Kanunu, 4 Temmuz 1989 tarih ve 20215 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁴⁵

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi birinci kuşak haklar olarak bilinen temel hakları (yaşam hakkı, işkence yasağı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı, hürriyet ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı gibi) güvence altına alırken, ikinci kuşak haklar olarak kabul edilen sosyal ve ekonomik hakları (çalışma hakkı, örgütlenme hakkı, sosyal güvenlik hakkı, adil ücret hakkı gibi) ise Avrupa Sosyal Şartı koruma altına almıştır.

Avrupa Sosyal Şartı’nın denetim organı Avrupa Sosyal Haklar Komitesi’dir.⁴⁶

1. Avrupa Sosyal Şartı’na Ek İhtiyari Protokol⁴⁷

Protokol, 5 Mayıs 1988 tarihinde imzaya açılmış ve 4 Eylül 1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol’ü 5 Mayıs 1988 tarihinde imzalamıştır; fakat henüz Protokol’e taraf değildir.

Ek Protokol ile Avrupa Sosyal Şartı’na, cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaksızın fırsat eşitliği ve eşit muamele görme hakkı, işçilerin işletmede bilgilendirilme ve kendilerine danışılma hakkı, işçilerin çalışma koşulları ve çalışma ortamının belirlenmesinde ve geliştirilmesinde yer alma hakları ve yaşlıların sosyal korunma hakları eklenmiştir.

2. Avrupa Sosyal Şartı’na Değişiklik Getiren Protokol⁴⁸

Taraf devlet raporlarının incelenmesi usulüne ilişkin değişiklikler öngören bu Protokol, 21 Ekim 1991 tarihinde imzaya açılmış; fakat henüz yürürlüğe girmemiştir. Türkiye, Protokol’ü 6 Ekim 2004 tarihinde imzalamıştır. 27 Eylül 2006 tarih ve 5546 sayılı Onaya Uygun Bulma Kanunu, 3 Ekim 2006 tarih ve 26308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.⁴⁹

Avrupa Sosyal Şartına Değişiklik Getiren Protokol ile Avrupa Sosyal Şartı’nın 23,24,25,27,28 ve 29. maddelerinin değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Protokol henüz yürürlüğe girmedigi için söz konusu değişiklikler yürürlük kazanmamıştır. Protokol, Avrupa Sosyal Şartı’na taraf bütün devletlerin, kendilerini Protokol’e bağı saydıklarını beyan ettikleri tarihten sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

⁴⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20312.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁴⁶ https://www.coe.int/t/democracy/migration/bodies/ecs_en.asp , (E.T:10.06.2020)

⁴⁷ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007a84e> , (E.T:10.06.2020)

⁴⁸ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd24> , (E.T:10.06.2020)

⁴⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090215-1.htm> , (E.T:10.06.2020)

3. Avrupa Sosyal Şartı'na Ek Toplu Şikâyet Sistemi Öngören Protokol⁵⁰

Protokol 9 Kasım 1995 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Temmuz 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Protokol'e taraf olmak için herhangi bir işlem yapmamıştır. Protokol'de Avrupa Sosyal Şartı'na ilişkin toplu şikâyet usulüne yer verilmiştir.

Protokol, Avrupa Sosyal Şartı tarafından garanti edilen sosyal haklardan etkin bir şekilde yararlanılabilmesi için tedbirler öngörmektedir. Bu bağlamda Protokol' ü onaylayan devletlerde Şart ile koruma altına alınmış hakların ihlaline karşı toplu şikâyet sunma hakkı vermektedir. Şikâyet, kabul edilebilir bulunması durumunda Avrupa Sosyal Haklar Komitesi tarafından incelenmektedir. Komite şikâyete ilişkin raporunu ilgili taraflara ve Bakanlar Komitesi'ne dört ay içinde iletmektedir. Bakanlar Komitesi, Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'nin raporuna dayanarak ilgili devlete konuya ilişkin özel önlemler almasını tavsiye edebilmektedir.

d. Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı⁵¹

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, 3 Mayıs 1996 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Temmuz 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı 6 Ekim 2004 tarihinde imzalamıştır. 27 Eylül 2006 tarih ve 5547 sayılı Onay Kanunu, 3 Ekim 2006 tarih ve 26308 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁵²

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı, koruma altına alınan toplam 31 sosyal haktan oluşmaktadır. Bu sosyal haklardan 8 tanesi yeni olup, diğer haklar ise Avrupa Sosyal Şartı'nda öngörülen 19 sosyal hak ile 1988 Protokolü'nde eklenen 4 sosyal haktan oluşmaktadır. Yeni haklar: yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkı, konut hakkı, iş akdinin feshi halinde korunma hakkı, iş yerinde cinsel tacize ve diğer tacizlere karşı korunma hakkı, ailevi sorumlulukları olan çalışanlara eşit fırsat ve muamele hakkı, işletmelerdeki işçi temsilcilerinin hakları.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nın oluşturulması, 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı'nı ortadan kaldırmamıştır. Şart halen mevcut olup, onaylayan devletleri bağlamaktadır.

⁵⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdad> , (E.T:10.06.2020)

⁵¹ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cf93> , (E.T:10.06.2020)

⁵² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/04/20070409-1.htm> , (E.T:10.06.2020)

e. İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi⁵³

Sözleşme, 26 Kasım 1987 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Şubat 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 11 Ocak 1988 tarihinde imzalamıştır. 25 Şubat 1988 tarih ve 3411 sayılı Onay Kanunu, 26 Şubat 1988 tarih ve 19737 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁵⁴ Sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde yer alan kötü muamele yasağını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. 3. maddenin ancak mağduriyetin ortaya çıkmasından sonra işletilebilmesi karşısında, bu Sözleşme'nin amacı bu tür mağduriyetlerin ortaya çıkmasını önlemektir.

İşkence ve gayriinsani veya küçültücü muamele ya da cezalandırılma, ulusal hukukta ve diğer birçok uluslararası kaynaklarda yasaklanmıştır. Ancak, hürriyetlerinden mahrum bırakılmış insanların korunması ve bu korumanın güçlendirilmesi için daha etkin ve geniş, uluslararası tedbirlerin gerektiği görüşünden kaynaklı olarak bu sözleşme oluşturulmuştur. Bu sözleşme ile birlikte hürriyetinden yoksun bırakılan kişilerin işkence ve gayriinsani ya da küçültücü ceza veya muameleye karşı korunmalarının, ziyaretlere dayanan, önleyici nitelikte, adli olmayan yollarla kuvvetlendirilebilmesi amacıyla mekanizmalar oluşturulması öngörülmüştür.

Sözleşmenin denetim organı Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'dir.⁵⁵

1. İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 1 Numaralı Protokol⁵⁶

Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin işleyişine ilişkin değişiklikler öngören bu Protokol 4 Kasım 1993 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Mart 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 10 Mayıs 1995 tarihinde imzalamıştır. 4 Nisan 1997 tarih ve 4237 sayılı Onay Kanunu, 10 Nisan 1997 tarih ve 22960 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁵⁷

Protokol, İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 5, 12, 18, 19, 20 ve 23. maddelerini değiştirmektedir.

⁵³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007a67f> , (E.T:10.06.2020)

⁵⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19738.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁵⁵ <https://www.coe.int/en/web/cpt> , (E.T:10.06.2020)

⁵⁶ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007c07a> , (E.T:10.06.2020)

⁵⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23028.pdf> , (E.T:10.06.2020)

2. İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne Ek 2 Numaralı Protokol⁵⁸

Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi'nin üyelerinin seçimine ilişkin değişiklik getiren Protokol 4 Kasım 1993 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Mart 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 10 Mayıs 1995 tarihinde imzalamıştır. 4 Nisan 1997 tarih ve 4237 sayılı Onay Kanunu 10 Nisan 1997 tarih ve 22960 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁵⁹

Protokol'ü onaylayan Devletler, İşkencenin ve Gayriinsani ve Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Komitesi üyelerinin iki kez yeniden seçilmelerini mümkün kılmak ve Komite üyelerinin düzenli yenilenmesini sağlamak amacıyla bu protokolü imzalamışlardır. Protokol'e göre Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT) üyeliğinin yarısı iki yılda bir yenilenmektedir.

f. Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Avrupa Sözleşmesi⁶⁰

Yabancı işçilerin çalışma ve ikamet koşullarıyla, sosyal güvenlik ve eğitim gibi haklarını düzenleyen bu Sözleşme 24 Kasım 1977 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Mayıs 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 24 Kasım 1977 tarihinde imzalamıştır. 25 Aralık 1979 tarih ve 2257 sayılı Onay Kanunu, 6 Ocak 1980 tarih ve 16861 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁶¹

Bu sözleşme, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin vatandaşları olan göçmen işçilerin hukuki statülerinin tüm yaşama ve çalışma koşulları ile ilgili her hususta işçi alan ülkelerin vatandaşlarının tabi tutuldukları statü düzeyinden daha düşük düzeyde olmayacak şekilde düzenlenmesinin sağlanması gereğini dikkate alarak; Göçmen işçilerin ve aile bireylerinin sosyal gelişme refahlarını kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

g. Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı⁶²

Sözleşme 5 Kasım 1992 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Mart 1998 tarihinde yürürlüğe girmişse de, Türkiye Sözleşme'ye taraf olunması yönünde herhangi bir işlem yapılmamıştır. Sözleşme ile Bölgesel diller ile azınlık dillerinin eğitimde, yargı makamları önünde, idareyle ilişkilerde ve kamu hizmetlerinin alımında, medyada ve hayatın çeşitli alanlarında kullanılması, öğretilmesi ve geliştirilmesi hakkını güvence altına alınmıştır.

⁵⁸ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007c07b> , (E.T:10.06.2020)

⁵⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23028.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁶⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680077323> , (E.T:10.06.2020)

⁶¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17233.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁶² <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148> , (E.T:10.06.2020)

Bir kısmı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan Avrupa'nın tarihi bölgesel veya azınlık dillerinin; Avrupa'nın kültürel zenginliğine ve geleneklerinin sürdürülüp geliştirilmesine katkıda bulunduğunu düşünerek özel ve kamusal hayatta bölgesel veya azınlık dilleri kullanma hakkının geliştirilmesi amacıyla hayata geçirilmiştir.

Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın denetim organı, Bölgesel ya da Azınlık Dilleri Komitesi'dir.⁶³

h. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı⁶⁴

Şart, 15 Ekim 1985 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Eylül 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı 21 Kasım 1988 tarihinde imzalamıştır. Şartın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair 8 Mayıs 1991 tarih ve 3723 sayılı Kanun, 21 Mayıs 1991 tarih ve 20877 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁶⁵ Özerk Yerel Yönetim" kavramını tanımlayan ve kapsamını belirleyen Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, vatandaşlara yakın bir yönetimin, ancak gerçek yetkilerle donatılmış yerel yönetimlerle mümkün olduğu gerçeğinden hareketle benimsenmiş bir uluslararası antlaşmadır.

Yerel makamların her türlü demokratik rejimin temellerinden birisi olduğunu düşünerek, vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine katılma hakkının Avrupa Konseyine üye Devletlerin tümünün paylaştığı demokratik ilkelerden biri olduğunu düşünerek, bu hakkın en doğrudan kullanım alanının yerel düzeyde olduğunu kabul ederek, gerçek yetkilerle donatılmış yerel makamların varlığının hem etkili hem de vatandaşlara yakın bir yönetimi sağlayacağına inanmış olarak, değişik Avrupa ülkelerinde özerk yerel yönetimlerin korunması ve güçlendirilmesinin demokratik ilkelere ve idarede âdemi merkeziyetçiliğe dayanan bir Avrupa oluşturulmasında önemli bir katkı sağlayacağı amaçlanmıştır.

i. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi⁶⁶

Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi (CETS No. 196) 16 Mayıs 2005 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 19 Ocak 2006 tarihinde imzalamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Mart 2011 tarihli ve 6135 sayılı Kanun'la Sözleşme'nin onaylanmasını uygun bulmuş ve bunun üzerine, Bakanlar Kurulu 28 Kasım 2011 tarihli ve 2011/2510 sayılı kararıyla Sözleşme'nin onaylanmasına karar vermiştir.⁶⁷

⁶³ <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/committee-of-experts> , (E.T:10.06.2020)

⁶⁴ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/122> , (E.T:10.06.2020)

⁶⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21364.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁶⁶ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/196> , (E.T:10.06.2020)

⁶⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/01/20120113-1-1.pdf> , (E.T:10.06.2020)

Sözleşme'nin amacı, terörizmin ve onun insan haklarından yararlanılmasına ilişkin olumsuz etkilerinin ulusal ve uluslararası seviyede önlenmesi yönündeki çabaların artırılmasıdır. Bu amaçla Sözleşme' de terör suçlarına değinilmiş, bu suçlara iştirak edenlerin ve tüzel kişilerin sorumluluğu değerlendirilmiş ve terör mağdurlarının korunması hedeflenmiştir. Bu anlamda, Sözleşme esas olarak terörizme yönelik önleyici tedbirlere ve terör mağdurlarının korunmasına yer vermektedir. Ayrıca terörle mücadeleyi güçlü kılmak gerektiğini akılda bulundurarak ve terör suçlarını önlemek ve bastırmak amacıyla alınacak tüm önlemlerin hukuk devleti ve demokratik değerlere, insan hakları ve temel özgürlüklere ve uygulanabildiği yerlerde insancıl hukuk da dahil olmak üzere uluslararası hukuk hükümlerine saygılı olunması gerektiğini ifade eder.

1. Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'ne Ek Protokol⁶⁸

Protokol, 22 Ekim 2015 tarihinde imzaya açılmış ve 1 Temmuz 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Protokol'ü 22 Ekim 2015 tarihinde imzalamıştır. Onayın uygun bulunduğuna ilişkin 15 Şubat 2017 tarih ve 6799 sayılı Kanun 8 Mart 2017 tarih ve 30001 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁶⁹

Protokol, Avrupa Konseyi Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi'nin uygulanmasını desteklemek amacı ile hazırlanmıştır. Bu bağlamda getirdiği önemli değişiklik, Protokol'ün 2. ve 6. maddeleri arasında sayılan, terörist bir örgüte veya gruba mensup olma, terör eğitimi alma, terörizm için yurtdışına çıkma ve terörizmin finansmanı gibi belli hareketlerin birer suç olarak tanımlanmasıdır.

j. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)⁷⁰

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 11 Mayıs 2011 tarihinde çekince koymaksızın imzalamıştır. Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin 24 Kasım 2011 tarih ve 6251 sayılı Kanun, 29 Kasım 2011 tarih ve 28127 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁷¹

Sözleşme'nin amacı; kadınları her türlü şiddetten korumak, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak, kadınlara yönelik her türlü

⁶⁸ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/217> , (E.T:10.06.2020)

⁶⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171216M1-5.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁷⁰ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210> , (E.T:10.06.2020)

⁷¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> , (E.T:10.06.2020)

ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınların güçlendirilmesi yolu dahil kadınlar ve erkekler arasındaki temel eşitliği teşvik etmek, kadınlara yönelik şiddet ve ev içi şiddet mağdurlarının korunması ve bu mağdurlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politikalar ve tedbirler geliştirmek, kadınlara yönelik şiddeti ve ev içi şiddeti ortadan kaldırmak amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik etmek ve bütüncül bir yaklaşım benimsemek amacıyla etkili işbirliği sağlamak için kuruluşlara ve kolluk kuvvetlerine destek ve yardım sağlamaktır.

İstanbul Sözleşmesi'nin denetim organı, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu'dur.⁷²

k. Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi⁷³

Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanarak 28 Ocak 1981 tarihinde imzaya açılan ve 1 Ekim 1985 tarihinde yürürlüğe giren Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi'ne, Konsey'de yer almayan ülkelerin de taraf olma imkânı bulunmaktadır. Türkiye Sözleşmeyi 28 Ocak 1981 tarihinde imzalamıştır. Onaya Uygun Bulma Kanunu 18 Şubat 2016 tarih ve 29628 sayılı Resmi Gazete'de, Sözleşme'nin onaylanmasını kararlaştıran Bakanlar Kurulu Kararı ile Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi 17 Mart 2016 tarih ve 29656 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁷⁴

Sözleşme'nin amacı; Sözleşmeye taraf her ülkede, uyruğu ve ikametgâhı ne olursa olsun her gerçek kişinin temel hak ve özgürlüklerini ve özellikle kendisiyle ilgili kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında özel hayata saygı hakkını güvence altına almaktır.

⁷² <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio> , (E.T:10.06.2020)

⁷³ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108> , (E.T:10.06.2020)

⁷⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-2.pdf> , (E.T:10.06.2020)

B. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri ve İhtiyari Ek Protokoller

a. Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme⁷⁵

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1948 tarihli ve 260 A (III) sayılı kararıyla kabul edilmiştir. 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'ye katılma yoluyla taraf olmuştur. 23 Mart 1950 tarih ve 5630 Onay Kanunu ve resmi Türkçe çeviri, 29 Mart 1950 tarih ve 7469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁷⁶ Sözleşme Türkiye bakımından 31 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin temel amacı ise Nazi Almanyası tarafından II. Dünya Savaşı sırasında uygulanan soykırım gibi eylemlerin önlenmesidir. Bu bağlamda Sözleşme, soykırım terimini yasal olarak tanımlayıp soykırımın ve ilişkili diğer bazı fiillerin suç sayılması yükümlülüğünü öngörmektedir. Sözleşmeye taraf ülkeler, soykırım suçunu önlemek ve cezalandırmakla yükümlüdürler. Ek olarak taraf devletler bu yükümlülüğün gereği olarak insanlığın bu tür musibetlerden korunması için uluslararası işbirliğini taahhüt etmektedir.

b. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi)⁷⁷

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı kararıyla ve 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme sadece 1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsamaktadır. Türkiye, Sözleşme'yi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamıştır. 29 Ağustos 1961 tarihli ve 359 sayılı onayı uygun bulma kanunu ile Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi, 5 Eylül 1961 tarih ve 10898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁷⁸ Onay belgeleri, 30 Mart 1962 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiştir.

Türkiye, Sözleşmenin hiçbir hükmünün mülteciye "Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde" yorumlanamayacağına ilişkin bir çekince koyarak Sözleşme'ye taraf olmuştur. Ayrıca, Sözleşme'nin 1. maddesine ilişkin bir beyanda bulunulmuş ve bu beyanla, Sözleşmeye coğrafi sınır kaydı konularak, Sözleşme'nin uygulanması Avrupa'da gerçekleşen olaylar sonucunda mülteci olan bireylerle sınırlandırılmıştır.

⁷⁵ <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CrimeOfGenocide.aspx> , (E.T:10.06.2020)

⁷⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7469.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁷⁷ <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> , (E.T:10.06.2020)

⁷⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf> , (E.T:10.06.2020)

1. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Tarihli Protokol⁷⁹

1967 yılında ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1951 Sözleşmesi'nde bazı değişiklikler öngören Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'ne Ek Protokol'ü (1967 Protokolü ya da New York Protokolü) New York'ta kabul etmiştir.

1967 Protokolü'nün sözleşmeye getirdiği en önemli düzenleme; sözleşmedeki mülteci tanımında yer alan "1 Ocak 1951 den önce meydana gelen olaylar sonucunda" ifadelerinin çıkarılarak zamansal sınırlama kaldırılması fakat coğrafi sınırlama ülkelerin tercihine bırakılmasıdır.

Türkiye'nin protokolü onaylaması, 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu kararı 5 Ağustos 1968 tarih ve 12968 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁸⁰ Ayrıca, 25 Eylül 1968 tarih ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Protokolün Türkiye bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden itibaren geçerli olmasına karar verilmiştir. Türkiye protokolü onaylarken, Mültecilerin Hukuki Durumuna Sözleşme'ye konulan coğrafi sınırlamanın geçerli olmaya devam edeceğini beyan etmiştir. Bu bağlamda, coğrafi sınırlamayı devam ettiren tek ülke Türkiye'dir.

c. Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme⁸¹

Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 21 Aralık 1965 tarihli ve 2106 A (XX) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 4 Ocak 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 13 Ekim 1972 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşmenin onaylanmasını uygun bulan 3 Nisan 2002 tarih ve 4750 sayılı Kanun, 9 Nisan 2002 tarih ve 24721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Sözleşmenin onaylanmasına ilişkin 13 Mayıs 2002 tarih ve 2002/4171 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Sözleşmenin resmi Türkçe çevirisi, 16 Haziran 2002 tarih 24787 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁸² Onay belgeleri 16 Eylül 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Sözleşme Türkiye bakımından 16 Ekim 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'nin hükümlerini yalnızca Türkiye'nin diplomatik ilişkisi bulunan taraf devletlere karşı uygulanacağını ve Sözleşme'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesel sınırları itibarıyla onaylanmış bulunduğunu ifade eden iki beyanda bulunmuş ve Sözleşme'nin yorum

⁷⁹ <https://www.unhcr.org/3b66c2aa10> , (E.T:10.06.2020)

⁸⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12968.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁸¹ <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx> , (E.T:10.06.2020)

⁸² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/06/20020616.htm> , (E.T:10.06.2020)

ve uygulanmasıyla ilgili uyuşmazlıkların Uluslararası Adalet Divanı'na intikal ettirilmesini düzenleyen 22. maddesiyle bağlı sayılmayacağını ifade eden bir çekince koymuştur.

Sözleşme'nin denetim organı Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'dir.⁸³

d. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme⁸⁴

BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) kararıyla kabul edilerek 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 41. madde dışında, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Komitesi'ne ilişkin 41. madde ise, 28 Mart 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. 4 Haziran 2003 tarih ve 4868 sayılı Kanunla uygun bulunmuş ve 18 Haziran 2003 tarih ve 25142 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁸⁵ Bakanlar Kurulu'nun 7 Temmuz 2003 tarih ve 2003 /5851 sayılı kararıyla Sözleşme'nin onaylanması kararlaştırılmış ve Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi, 21 Temmuz 2003 sayılı ve 25175 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁸⁶ Türkiye, onay belgelerini 15 Eylül 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi etmiş ve 49. madde uyarınca, Sözleşme Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinden itibaren hüküm doğurmaya başlamıştır.

Türkiye, Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak yerine getireceğini, Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca Türkiye'nin diplomatik ilişkisi bulunan taraf devletlere karşı uygulanacağını ve Sözleşme'nin ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesel sınırları itibarıyla onaylanmış bulunduğunu belirten üç beyanda bulunmuştur. Ayrıca, Sözleşme'nin 27. maddesine çekince konmuştur. Bu çekinceye göre, Türkiye Cumhuriyeti Sözleşme'nin etnik, dinsel ve dil azınlıklarının haklarına ilişkin 27. maddesini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Lozan Barış Antlaşması ile Eklerinin ilgili hükümlerine göre uygulama hakkını saklı tuttuğunu ifade etmektedir.

Sözleşme'nin konusu herkes için medeni ve siyasi haklardan ibarettir. Sözleşme'nin amacı ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla beraber kişisel ve siyasi haklardan da yararlanılması sağlanarak özgür insan ülküsüne ulaşmaktır.

Sözleşme'nin denetim organı, İnsan Hakları Komitesi'dir.⁸⁷

⁸³ <https://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/> , (E.T:10.06.2020)

⁸⁴ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁸⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030618.htm#3> , (E.T:10.06.2020)

⁸⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030721.htm#2> , (E.T:10.06.2020)

⁸⁷ <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet15rev.1en.pdf> , (E.T:10.06.2020)

1. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol⁸⁸

BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. İhtiyari Protokol 9. maddeye uygun olarak 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, İhtiyari Protokol'ü 3 Şubat 2004 tarihinde imzalamıştır. İhtiyari Protokol'ün onaylanması, 1 Mart 2006 tarih ve 5468 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Bakanlar Kurulu 19 Haziran 2006 tarih ve 2006/10692 sayılı kararı ile İhtiyari Protokol'ün onaylanmasını kararlaştırmıştır. İlgili Bakanlar Kurulu kararı ve İhtiyari Protokol'ün resmi Türkçe çevirisi 5 Ağustos 2006 tarih ve 26250 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁸⁹ İhtiyari Protokol, Türkiye bakımından 24 Ekim 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'ye dair üç beyanının ve çekincesinin İhtiyari Protokol için de geçerli olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca, Protokol'ün 1. maddesinin Komite' ye, Sözleşme' de yer alan haklardan herhangi birinin Türkiye Cumhuriyeti tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yargı yetkisine bağlı bireylerin şikâyetlerini alma ve inceleme yetkisi verdiği beyan edilmiştir. Türkiye'nin Protokol'e taraf olurken koyduğu önemli çekincelerden biri, Sözleşme'nin ayrımcılık yasağına ilişkin 26. maddesine yöneliktir. Devletlerin eşitliği sağlamaya ve ayrımcılık yasağına ilişkin yükümlülüklerini Sözleşme' de güvence altına alınan haklarla sınırlamayan bu maddenin etkisi çekince ile daraltılmaya çalışılmıştır. Çekinceye göre, "Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 26. maddesinin ihlal edildiği iddiasını taşıyan şikâyetlerde, söz konusu Sözleşme' de garanti altına alınan haklar dışındaki haklara atıf yapılan ihlal iddialarına ilişkin şikâyet bildirimleri" bakımından Komite'nin inceleme yetkisi tanınmamıştır.

İhtiyari Protokol'ün konusu ve amacı İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel başvuru yolunun açılması suretiyle ana sözleşmenin daha iyi uygulanmasını sağlamaktır.

2. Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İkinci İhtiyari Protokol⁹⁰

BM Genel Kurulu'nun 15 Aralık 1989 tarih ve 44/128 sayılı kararıyla kabul edilerek ilan edilmiştir. Türkiye İkinci İhtiyari Protokol'ü 6 Nisan 2004 tarihinde imzalamıştır.

⁸⁸ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr-one.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁸⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/08/20060805-1.htm> , (E.T:10.06.2020)

⁹⁰ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/ccpr-death.pdf> , (E.T:10.06.2020)

Protokol'ün onaylanması 18 Ekim 2005 tarih ve 5415 sayılı Kanunla⁹¹ uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu 12 Aralık 2005 tarih ve 2005/9813 sayılı kararıyla Protokol'ü onaylamıştır.⁹² Onay belgeleri 2 Mart 2006 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiştir.

Protokol'ün konusu ve amacı ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin uluslararası bir yükümlülük altına getirmektir.

e. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme⁹³

BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) kararıyla kabul edilerek 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'yi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır. 4 Haziran 2003 tarihli ve 4867 sayılı Kanunla uygun bulunmuş ve Bakanlar Kurulu 10 Temmuz 2003 tarih ve 2003/5923 sayılı kararıyla Sözleşme'yi onaylamıştır. Bakanlar Kurulu kararı ve Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi 11 Ağustos tarih ve 25196 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.⁹⁴ Sözleşme'nin onay belgeleri 23 Eylül 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve 27. madde uyarınca, Sözleşme Türkiye bakımından 23 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme' den doğan yükümlülüklerini, Birleşmiş Milletler Şartı çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak yerine getireceğini, Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca Türkiye'nin diplomatik ilişkisi bulunan taraf devletlere karşı uygulanacağını ve Sözleşme'nin ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkesel sınırları itibarıyla onaylanmış bulunduğunu ifade eden üç beyanda bulunmuştur. Ayrıca, Sözleşme'nin 13. maddesinin 3. ve 4. paragraflarının, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 3. 14. ve 42. maddelerindeki hükümler çerçevesinde uygulanacağına ilişkin bir adet çekince konulmuştur. Sözleşme'nin çekince konular paragrafları velilerin çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki verme serbestisine ve eğitim kurumları kurma özgürlüklerine ilişkindir.

Sözleşme'nin konusu herkes için ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan ibarettir. Sözleşme'nin amacı kişisel ve siyasi hakların yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan da yararlanılması sağlanarak özgür insan ülküsüne ulaşmaktır.

Sözleşmesi'nin denetim organı, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'dir.⁹⁵

⁹¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/11/20051102-2.htm> , (E.T:10.06.2020)

⁹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/12/20051227-3.htm> , (E.T:10.06.2020)

⁹³ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/08/20030811.htm#4> , (E.T:10.06.2020)

⁹⁵ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CESCR/Pages/CESCRIntro.aspx> , (E.T:10.06.2020)

1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol⁹⁶

BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 2008 tarih ve 63/117 sayılı kararıyla kabul edilerek 24 Eylül 2009 tarihinde imzaya açılmış ve 18. madde uyarınca, 5 Mayıs 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Ek İhtiyari Protokol'e taraf değildir.

Protokol'ün konusu ve amacı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'ne bireysel başvuru yolunun açılması suretiyle ana sözleşmenin daha iyi uygulanmasını sağlamaktır.

f. Savaş Suçlarına ve İnsanlığa Karşı Suçlara Kanuni Zamanaşımı Sınırlaması Uygulanmamasına Dair Sözleşme⁹⁷

BM Genel Kurulu'nun 16 Kasım 1968 tarih ve 2391 (XXIII) sayılı kararıyla kabul edilmiştir. 11 Kasım 1970 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşme'yi imzalamamıştır.

Sözleşme'nin konusu ve amacı uluslararası hukukta, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar bakımından zamanaşımı bulunmadığı prensibini teyit etmek, kovuşturma ve cezalandırmada tedbir almak, iade için tedbir almaktan ibarettir.

g. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi⁹⁸

BM Genel Kurulu'nun 19 Aralık 1979 tarih ve 34/180 sayılı kararıyla kabul edilerek 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

11 Haziran 1985 tarih ve 3232 sayılı Kanun, 25 Haziran 1985 tarih ve 18792 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.⁹⁹ Bakanlar Kurulu'nun onaya ilişkin 24 Temmuz 1985 tarih ve 85/9722 sayılı Kararı ise, 14 Ekim 1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁰⁰ Onay belgeleri, 20 Aralık 1985 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiştir. 27. madde uyarınca, Sözleşme Türkiye bakımından 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'nin 15. maddesinin 2. ve 4. fıkraları ile 16. maddesinin 1. fıkrasının (c), (d), (f) ve (g) bentlerine, bu maddelerde düzenlenen hükümlerin o dönemde yürürlükte olan Türk Medeni Kanunu'nun ilgili hükümleri ile tamamen bağdaşmadığı gerekçesiyle çekince ile taraf olmuştur. Türkiye'nin çekince koyduğu bir diğer madde ise 29. maddenin 1. fıkrasıdır.

⁹⁶ https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CESCR/OProtocol_en.pdf , (E.T:10.06.2020)

⁹⁷ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/warcrimes.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁹⁸ <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/cedaw.pdf> , (E.T:10.06.2020)

⁹⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18792.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18898.pdf> , (E.T:10.06.2020)

Türkiye, bu çekincelerin yanı sıra, Sözleşme'nin 9. maddesinin 1. fıkrasının, Türk Vatandaşlık Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrası ile 15. ve 17. maddeleriyle çelişmediğine ilişkin görüşünü bir beyan ile ileri sürmüştür. Türkiye, 30 Eylül 1999 tarihli beyanı ile Sözleşme'nin 15. maddesinin 2. ve 4. fıkraları ile 16. maddesinin 1. fıkrasının (c), (d), (f) ve (g) bentlerine koyduğu çekinceyi kaldırdığını, 29. maddenin 1. fıkrasına ilişkin çekincesi ile 9. maddenin 1. fıkrasına ilişkin beyanının ise devam ettiğini bildirmiştir. Türkiye, son olarak 29 Ocak 2008 tarihinde, 9. maddenin 1. fıkrasına ilişkin daha önceki beyanını da geri çektiğini ifade etmiştir. Mevcut halde yalnızca 29. maddenin 1. fıkrasına ilişkin çekince yürürlüktedir. Bu madde Sözleşme'nin yorum veya uygulanmasına ilişkin olarak Taraf Devletlerarasında uyumsuzluk olması halinde, bunun tahkim veya Uluslararası Adalet Divanı tarafından çözülmesini öngörmektedir.

Sözleşme'nin konusu kadınlara karşı ayrımcılık konusunda taraf devletlere getirilen yükümlülükler ve ilkelerden ibarettir. Sözleşme'nin amacı kadınların erkekler ile tüm ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasi haklardan eşit olarak yararlanmalarını temin etmek suretiyle ayrımcılığa uğramamalarını sağlamaktır.

Sözleşmesi'nin denetim organı, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi'dir.¹⁰¹

1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokol¹⁰²

BM Genel Kurulu'nun 6 Ekim 1999 tarih ve 54/4 sayılı kararıyla kabul edilerek 10 Aralık 1999 tarihinde imzaya açılmış ve 22 Aralık 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Protokol'ü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamıştır. 30 Temmuz 2002 tarih ve 4770 sayılı Onay Kanunu, 2 Ağustos 2002 tarih ve 24834 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁰³ 26 Ağustos 2002 tarih ve 2002/4703 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla İhtiyari Protokol'ün onaylanması kabul edilmiş ve Bakanlar Kurulu kararı ile İhtiyari Protokol'ün resmi Türkçe çevirisi, 18 Eylül 2002 tarih ve 24880 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁰⁴ İhtiyari Protokol'ün onay belgeleri 29 Ekim 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Protokol, Türkiye bakımından 29 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

¹⁰¹ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cedaw/pages/introduction.aspx> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰² https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/OP_CEDAW_en.pdf , (E.T:10.06.2020)

¹⁰³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020802.htm#2> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/09/20020918.htm#2> , (E.T:10.06.2020)

Protokol'ün konusu Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin kurulması ile Komite'nin başvuru alma usulü, çalışma esasları sair hususlarından ibarettir. Protokol'ün amacı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi(CEDAW) için bir denetim mekanizması ve usulü getirmek suretiyle mezkûr Sözleşme'deki düzenlemelerin etkisini arttırmaktır.

h. İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi¹⁰⁵

BM Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1984 tarih ve 39/46 sayılı kararıyla kabul edilerek 26 Haziran 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'yi 25 Ocak 1988 tarihinde imzalamıştır. 21 Nisan 1988 tarih ve 3441 sayılı Onay Kanunu, 29 Nisan 1988 tarih ve 19799 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁰⁶ 16 Haziran 1988 tarih ve 88/13023 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Sözleşme'nin onaylanması kabul edilmiş ve Bakanlar Kurulu kararı ile Sözleşme'nin resmi Türkçe çevirisi, 10 Ağustos 1988 tarih ve 19895 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁰⁷ Sözleşme'nin onay belgeleri 2 Ağustos 1988 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Sözleşme, Türkiye bakımından 1 Eylül 1988 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme'nin konusu işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza yasağı konusunda devletlerin alması gereken tedbirlerden ibarettir. Sözleşme'nin amacı işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya karşı etkin bir şekilde mücadele vermektir.

Sözleşmesi'nin denetim organı, İşkenceye Karşı Komite'dir.¹⁰⁸

1. İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol¹⁰⁹

BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 2002 tarih ve A/RES/57/199 sayılı kararıyla kabul edilerek 4 Şubat 2003 tarihinde imzaya açılmış ve 22 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, İhtiyari Protokol'ü 14 Eylül 2005 tarihinde imzalamıştır. 23 Şubat 2011 tarih ve 6167 sayılı Onay Kanunu ve onaya ilişkin 15 Haziran 2011 tarih ve 2011/1962 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onay süreci tamamlanmıştır. 5 Temmuz 2011 tarih ve 27985 sayılı

¹⁰⁵ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cat.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19799.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19895.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰⁸ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cat/pages/catindex.aspx> , (E.T:10.06.2020)

¹⁰⁹ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cat-one.pdf> , (E.T:10.06.2020)

Resmi Gazete’de Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri yayımlanmıştır.¹¹⁰ Protokol’ün onay belgeleri 27 Eylül 2011 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmiş ve İhtiyari Protokol, Türkiye bakımından 27 Ekim 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokol’ün konusu işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza yasağı kapsamında kişilerin özgürlüğünden yoksun bırakıldıkları yerlere düzenli ziyaret sistemi oluşturmak ve bu konuda rehber niteliğinde İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi Alt Komitesi’ni kurmaktan ibarettir. Protokol’ün amacı adli nitelikte olmayan bir önleyici ziyaret sistemi kurarak işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya karşı mücadeleyi etkinleştirmektir.

i. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme¹¹¹

BM Genel Kurulu’nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. 49. madde uyarınca, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme’yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. 9 Aralık 1994 tarih ve 4058 sayılı Onay Kanunu, 11 Aralık 1994 tarih ve 22138 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹¹² 23 Aralık 1994 tarih ve 94/6423 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla Sözleşme’nin onaylanması kabul edilmiş ve Bakanlar Kurulu kararı ile Sözleşme’nin resmi Türkçe çevirisi, 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.¹¹³ Sözleşme’nin onay belgeleri 4 Nisan 1995 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmiş ve Sözleşme, Türkiye bakımından 4 Mayıs 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme’ye, Sözleşme’nin 17, 29 ve 30. maddelerini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Lozan Barış Antlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tuttuğunu belirten bir çekince koymuştur.

Sözleşme’nin konusu çocuklara özgü getirilen birtakım haklar ve korumalar ile ilkelerden ibarettir. Sözleşme’nin amacı çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesi, çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanması, çocuğa özel bir ilgi gösterilmesi gibi hususların sağlanmasıdır.

Sözleşme’nin denetim organı, Çocuk Hakları Komitesi’dır.¹¹⁴

¹¹⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110705M1-17.htm> , (E.T:10.06.2020)

¹¹¹ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22138.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹¹³ <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22184.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹¹⁴ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcintro.aspx> , (E.T:10.06.2020)

1. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol¹¹⁵

BM Genel Kurulu'nun 25 Mayıs 2000 tarih ve A/RES/54/263 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. 14. madde uyarınca, 18 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, İhtiyari Protokol'ü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamıştır. 9 Mayıs 2002 tarih ve 4755 sayılı Onay Kanunu, 14 Mayıs 2002 tarih ve 24755 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹¹⁶ 8 Mayıs 2002 tarih ve 2002/4241 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve resmi Türkçe çeviri 28 Haziran 2002 tarih ve 24799 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹¹⁷ Protokol'ün onay belgeleri 19 Ağustos 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve İhtiyari Protokol, Türkiye bakımından 19 Eylül 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Protokol'ün hükümlerini yalnızca tanıdığı ve diplomatik ilişki kurduğu taraf devletlere karşı uygulayacağını beyan etmiştir.

Protokol'ün konusu çocuk satışı, çocuk fahişeliği ve çocuk pornografisi hususlarında özel yasak ve uygulamalardan ibarettir. Protokol'ün amacı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin amaçlarını daha fazla gerçekleştirmek ve özellikle ilgili maddelerin daha iyi uygulanmasını sağlamaktır.

2. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol¹¹⁸

BM Genel Kurulu'nun 25 Mayıs 2000 tarih ve A/RES/54/263 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. 10. madde uyarınca, 12 Şubat 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, İhtiyari Protokol'ü 8 Eylül 2000 tarihinde imzalamıştır.

16 Ekim 2003 tarih ve 4991 sayılı Onay Kanunu, 21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹¹⁹ Protokol'ün onaylanmasını kabul eden 2 Mart 2004 tarih ve 2004/6938 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve resmi Türkçe çeviri, 18 Mart 2004 tarih ve 25406 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹²⁰ Protokol'ün onay belgeleri 4 Mayıs 2004

¹¹⁵ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc-sale.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹¹⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/05/20020514.htm> , (E.T:10.06.2020)

¹¹⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/06/20020628.htm> , (E.T:10.06.2020)

¹¹⁸ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/crc-conflict.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹¹⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031021.htm> , (E.T:10.06.2020)

¹²⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/03/20040318.htm> , (E.T:10.06.2020)

tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve İhtiyari Protokol, Türkiye bakımından 4 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Protokol'ün hükümlerini yalnızca tanıdığı ve diplomatik ilişki kurduğu devletlere karşı uygulayacağını beyan etmiştir. İkinci beyanda zorunlu askerlik hizmetinde asgari yaş ve askeri liselerin öğrencilerinin durumu gibi hususlar değerlendirilmiş ve bunların Protokol hükümlerine uygun olduğu beyan edilmiştir. Son beyanda ise, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 29. maddesine yönelik çekincenin tüm geçerliliğini koruduğu ifade edilmiştir.

Protokol'ün konusu çocukların hasmane davranışlara ve silahlı kuvvetlere dâhil edilmemesi için taraf devletlerce alınması gereken önlemlerden ibarettir. Protokol'ün amacı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin amaçlarını daha fazla gerçekleştirmek ve özellikle çocukların silahlı çatışmalardan uzak tutulmasını sağlamaktır.

3. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol ¹²¹

BM Genel Kurulu'nun 19 Aralık 2011 tarih ve 66/138 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. 14 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, İhtiyari Protokol'ü 24 Eylül 2012 tarihinde imzalamıştır. 9 Mart 2017 tarih ve 6976 sayılı Onay Kanunu, 3 Nisan 2017 tarih ve 30027 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹²² Bakanlar Kurulu'nun 11 Eylül 2017 tarih ve 2017/10836 sayılı kararıyla İhtiyari Protokol'ün onaylanması kabul edilmiş ve Bakanlar Kurulu kararı ile İhtiyari Protokol'ün resmi Türkçe çevirisi, 7 Aralık 2017 tarih ve 30263 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹²³ Onay belgeleri 26 Aralık 2017 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve İhtiyari Protokol, Türkiye bakımından 26 Mart 2018 tarihinde yürürlüğe girecektir.

Türkiye İhtiyari Protokol'ü imzalarken, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol'e ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol'e koyduğu çekincelerin ve öne sürdüğü beyanların geçerliliklerini koruduğunu beyan etmiştir.

Protokol'ün konusu çocukların maruz kaldıkları hak ihlalleri bağlamında bu ihlallere ilişkin Çocuk Hakları Komitesi'ne başvuru prosedürünün etkililiğinin arttırılmasından ibarettir.

¹²¹ <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opicccr.aspx> , (E.T:10.06.2020)

¹²² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170403.htm> , (E.T:10.06.2020)

¹²³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171207-1.pdf> (E.T:10.06.2020)

Protokol'ün amacı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin amaçlarını daha fazla gerçekleştirmek ve özellikle çocukların maruz kaldıkları hak ihlalleri bağlamında başvuru haklarının güçlendirilmesini sağlamaktır.

j. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme¹²⁴

BM Genel Kurulu'nun 18 Aralık 1990 tarih ve 45/158 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve imzaya açılmıştır. 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'yi 13 Ocak 1999 tarihinde imzalamıştır. 26 Nisan 2001 tarihli ve 4662 sayılı Onay Kanunu ile uygun bulunmuştur. Sözleşme'nin onayına ilişkin 18 Haziran 2004 tarih ve 2004/7502 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri, 8 Temmuz 2004 tarih ve 25516 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹²⁵ Onay belgeleri 27 Eylül 2004 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiştir.

Türkiye, Sözleşmeyi onaylarken, yabancıların Türkiye'de taşınmaz mal edinmeleri hakkında kanunlarda öngörülen sınırlamaların geçerliliğini koruyacağını, 45. maddenin 2., 3. ve 4. fıkralarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kanunları uyarınca uygulanacağını, 46. maddenin ulusal gümrük mevzuatı hükümleri uyarınca uygulanacağını, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi'nin yetkisinin ileri bir zamanda tanınacağını ve göçmen işçilerin ve aile fertlerinin istihdam edildikleri devlette sendika kurma hakları Türkiye yasaları açısından geçerli olamayacağından bu maddeye çekince koyduğunu beyan etmiştir.

Sözleşme'nin konusu göçmen işçi ve aile fertlerinin tanımlanması, ayrımcılığa uğramaması ve diğer haklarından ibarettir. Sözleşme'nin amacı milyonlarca insanı ilgilendiren ve uluslararası toplumda çok sayıda devleti etkileyen göç olayının bir sonucu olan göçmen işçi ve aile fertlerine koruma mekanizması sağlamaktır.

Sözleşmesi'nin denetim organı, Tüm Göçmen İşçiler ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi'dir.¹²⁶

¹²⁴ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cmw.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹²⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040708.htm#7> , (E.T:10.06.2020)

¹²⁶ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CMW/Pages/CMWIndex.aspx> (E.T:10.06.2020)

k. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme

BM Genel Kurulu'nun 13 Aralık 2006 tarihli ve A/RES/61/106 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, Sözleşme'yi 30 Mart 2007 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme'nin onaylanması 3 Aralık 2008 tarih ve 5825 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Sözleşme'nin onayına ilişkin 27 Mayıs 2009 tarih ve 2009/15137 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri, 14 Temmuz 2009 tarih ve 27288 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹²⁷ Onay belgeleri 28 Eylül 2009 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmiş ve Sözleşme Türkiye bakımından, 28 Ekim 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme'nin konusu engelli kavramı ve ilgili kavramlar ile engellilere özgü ilkeler, haklar, korumalardan ibarettir. Sözleşme'nin amacı engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir.

Sözleşmesi'nin denetim organı, Engelli Hakları Komitesi'dir.¹²⁸

1. Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol¹²⁹

BM Genel Kurulu'nun 13 Aralık 2006 tarih ve A/RES/61/106 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. 3 Mayıs 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye İhtiyari Protokol'ü 28 Eylül 2009 tarihinde imzalamıştır. 3 Aralık 2014 tarih ve 6574 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Onaya ilişkin 26 Ocak 2015 tarih ve 2015/7230 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ve resmi Türkçe çeviri, 10 Şubat 2015 tarih ve 29263 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.¹³⁰

Protokol'ün konusu Engelli Hakları Komitesi'ne başvuru yolu ve esaslarından ibarettir. Protokol'ün amacı da bu vasıtasıyla Engelli Hakları Sözleşmesi' nin daha iyi uygulanmasını sağlamaktır.

¹²⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> , (E.T:10.06.2020)

¹²⁸ <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/crpd/pages/crpdindex.aspx> , (E.T:10.06.2020)

¹²⁹ <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/OptionalProtocolRightsPersonsWithDisabilities.aspx> , (E.T:10.06.2020)

¹³⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150210-1.htm> , (E.T:10.06.2020)

I. Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme¹³¹

BM Genel Kurulu'nun 20 Aralık 2006 tarih ve 61/177 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. 23 Aralık 2010'da yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşmeye taraf değildir.

Sözleşme'nin konusu zorla kayıp edilme tanımı, devletlere kişilerin zorla kayıp edilmesine katkı sağlayan veya bu konuda bilgi veya onayı olan herkes bakımından ceza hukukunun uygulanması yükümlülüğü getiren düzenlemelerden ibarettir. Sözleşme'nin amacı zorla kaybedilmeye uğramış kişiler özelinde kişi hürriyeti ve güvenliğini sağlamaktır.

Sözleşme'nin denetim organı Zorla Kaybedilme Komitesi'dir.¹³²

¹³¹ <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/disappearance-convention.pdf> , (E.T:10.06.2020)

¹³² <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/ced/pages/cedindex.aspx> , (E.T:10.06.2020)